

Téma:

**SZAKPOLITIKAI TANULMÁNY –
AGRÁRPOLITIKA**

Időszak:

2014. január

Dátum:

2014. február 21.



SZÁZADVÉG
ALQJITVÁNY



SZÁZADVÉG
gazdaságkutató zrt.



STRATEGOPOLIS
KÖMÉNYPOLITIKAI TANULMÁNYOK ÉS ELEMZÉSEK KUTATÓ ZRT.

Az anyag az NFM_SZERZ/378/1 (2012) számú
szerződés teljesítésére készült.

Tartalom

Vezetői összefoglaló.....	1
1. Monitoring	2
1.1 Agrár-külkereskedelmünk január-novemberi változása	2
1.2 Az élelmiszerek fogyasztói árának változása	3
1.3 Termelői árak változása	4
1.4 Az állatállomány változása	6
1.5 Jogszabályi összefoglaló az agrárágazatot érintő főbb változásokról	7
2. Elemzés	8
2.1 A negyven év alatti gazdálkodók (fiatal gazdák) által igénybe vett támogatások megoszlása a 2007-2013-as időszakban - várható támogatási kilátások.....	8
2.2 A mezőgazdaságra vonatkozó előrehaladás értékelése a Kormányprogram szemszögéből (2010-2014).....	13

Vezetői összefoglaló

A január-novemberi havi adatok alapján az agrár-export az előző év azonos időszaki szinten teljesített. A 2013 évi agrár-export értéke 8,1 millió euró körül valószínűsíthető, melyről a KSH várhatóan márciusban közöl adatokat.

Az élelmiszerek fogyasztói ára januárban 1,3 százalékkal növekedett, melyben legnagyobb szerepe az idényáras élelmiszerek áremelkedésének volt.

A februárban közzétett KSH adatok alapján 2013-ban a hazai állattenyésztésben állatfajonként eltérő folyamatok zajlottak le. A szarvasmarha állomány nagysága az elmúlt években az élénk külpiaci keresletnek és az újonnan bevezetett kérődző szerkezetátalakítási programnak köszönhetően emelkedett. Hasonló tendencia mutatkozott a juhállományban is. A sertések száma azonban a kormányzati intézkedések ellenére 2013-ban 54 ezer egyeddel csökkent.

Az európai trendnek megfelelően hazánkban is jelentős probléma a vidéki térségek fokozott elöregedése, egyes területek elnéptelenedése, egyes mezőgazdasági és a kapcsolódó tevékenységek megszűnése. Az Európai Bizottság jelentése szerint Magyarországon egy fiatal gazdára 8,33 idősebb gazdálkodó jut. A gazdálkodói réteg elöregedésével párhuzamosan – elsősorban a képzettebbek körében – nő a belső migráció a nagyvárosok irányába. Ez maga után vonja a vidéki (köz)szolgáltatások alacsonyabb színvonalát és a szociális ellátórendszerekre nehezedő nyomás fokozódását. Ennek ellensúlyozására az eddigieknél nagyobb mértékben kell elősegíteni a fiatal magyar gazdálkodói réteg megerősödését. Ehhez a jelenlegi kevesebb mint évi 500 helyett – a gazdálkodói réteg elöregedésének megállításához – évente 1700-1800 fiatal termelő indulásának támogatása lenne szükséges. A fiatal gazdálkodók ugyanakkor jelentős abszorpciós potenciállal is rendelkeznek a technológiafejlesztés, képzési, beruházási intézkedések esetében is.

A kormányzat elmúlt négyéves tevékenységének értékelése keretében kiemelhető, hogy számottevő eredményeket sikerült elérni többek között a sokrétű mezőgazdasági termelés, környezet- és tájgazdálkodás fenntartása; a helyi kis és közepes vállalkozások fejlesztése és a helyben előállított élelmiszerek értékesítése; a hungarikumok védelme, az élelmiszerbiztonság fokozása, a termelői összefogás ösztönzése, a termőföld védelme és az uniós források felhasználásának elősegítése (ügyfélközpontúság, egyszerűsítés) terén.

1. Monitoring

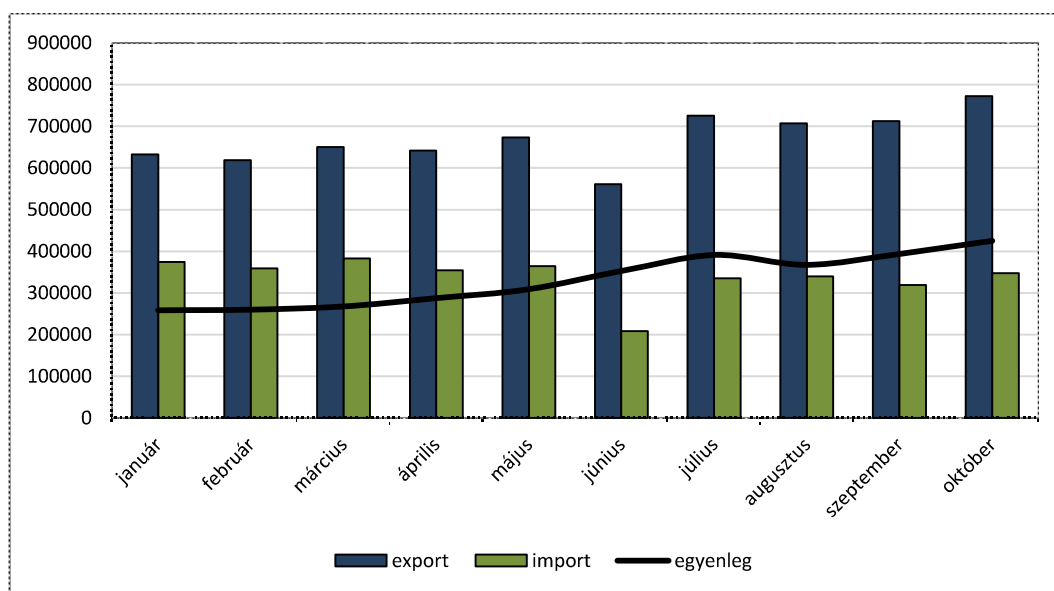
1.1 Agrár-külkereskedelmünk január-novemberi változása¹

A január-novemberi havi adatok alapján az agrár-export az előző év azonos időszakai szinten teljesített, mely 7,4 milliárd eurós árbevételt jelent. Annak ellenére sem csökkent az export, hogy a növényi termékek kivitele 19 százalékkal maradt el az előző év azonos időszakához viszonyítva. Az exporton belül a növényi termékek arányának visszaesését az élelmiszerkészítmények növekedése kompenzálta, mely 12,5 százalékkal emelkedett 2012-höz viszonyítva. **Az összesített első 11 havi adat előre vetíti a 2012-es agrár-export rekordteljesítményének (8,1 milliárd euró) 2013-ban is bekövetkező realizálását.** A 2013 évi agrár-export értéke 8,1 milliárd euró körül valószínűsíthető. A 2013-ra vonatkozó teljes éves agrár-külkereskedelmi adatok várhatóan március elején állnak majd rendelkezésre.

A behozatal tekintetében 2,3 százalékos növekedés figyelhető meg az év 11 hónapjában, melynek eredményeként az import 4,17 milliárd eurót ért el. Az agrárimport emelkedése alapvetően növényi termékek 9, míg az zsír, olaj, viasz termékek 5 százalékos növekedésével magyarázható.

Az export stagnálása, valamint az import növekedése az agrár-külkereskedelmi egyenleg 4,4 százalékos csökkenését eredményezte, mely a teljes évre is becsülhető. Az egyenlegen belül az élő állat, állati termékek szaldója 8 százalékkal, a zsír, olaj és viasz termékek 17 százalékkal, az élelmiszeripari készítmények 51 százalékkal emelkedett. A növényi termékek egyenlege 32 százalékos csökkenést mutat az előző év azonos időszakához viszonyítva.

1. ÁBRA: AGRÁR-KÜLKERESKEDELMÜNK JANUÁR-AUGUSZTUSI VÁLTOZÁSA (EZER EURÓ)



Forrás: KSH

¹ <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/themeSelector.jsp?page=2&szst=QKT>

A legnagyobb egyenlegrontó termékcsoport 2013-ban a gabonafélék voltak; az export az év első tizenegy hónapjában 18 százalékkal csökkent, az import a tavalyi szinten maradt, melynek eredményeként az egyenleg 19 százalékkal mérséklődött. A gabonafélék kivitele a tavalyi év első tizenegy hónapjában realizált 1,7 milliárd euróról 1,4 milliárd euróra csökkent. Az import megtartotta 120 millió eurós értékét, míg a szaldó 1,3 milliárd euróról 1,28 milliárd euróra mérséklődött. Az export mérséklődésén belül a kukorica kivitele csökkent a legnagyobb mértékben, 46 százalékkal, 555 millió euróra. A kedvezőtlen eredményhez hozzájárult továbbá a zab és a rozs csökkenő kivitele, melyet részben ellensúlyozott a búza és az árpa növekvő kivitele mind az exportált mennyiség, mind az exportból származó árbevétel tekintetében. A búza exportja jelentősen, 67 százalékkal emelkedett, 510 millió euróra, mellyel a gabonaféléken belül jelentősen nőtt az aránya. Búzából összesen 2,4 millió tonnát, kukoricából 2 millió tonnát exportáltunk. A búza 92 százaléka az EU27-ben talált gazdára, ezen belül a legjelentősebb célországaink Olaszország, Németország, Ausztria, Románia, Lengyelország és az EU-n kívüli Bosznia-Hercegovina voltak. A kukorica nagy részét is az EU-ba szállítottuk, Olaszország, Hollandia, Németország és Ausztria számára, míg az EU-n kívüli országok közül Ukrajna mutatkozott a leginkább felvevőképes célpiacon. 2013 első 11 hónapjában 19 millió euró értékű búza érkezett hazánkba, mely összesen 83 ezer tonnát tett ki. A legnagyobb mennyiség Szlovákiából, Romániából, Szlovéniából és Albániából érkezett. A kukoricából jóval nagyobb mennyiséget, 126 ezer tonnát importáltunk, elsősorban Franciaországból, Romániából, Szlovákiából, Németországból és Szerbiából.

1.2 Az élelmiszerek fogyasztói árának változása²

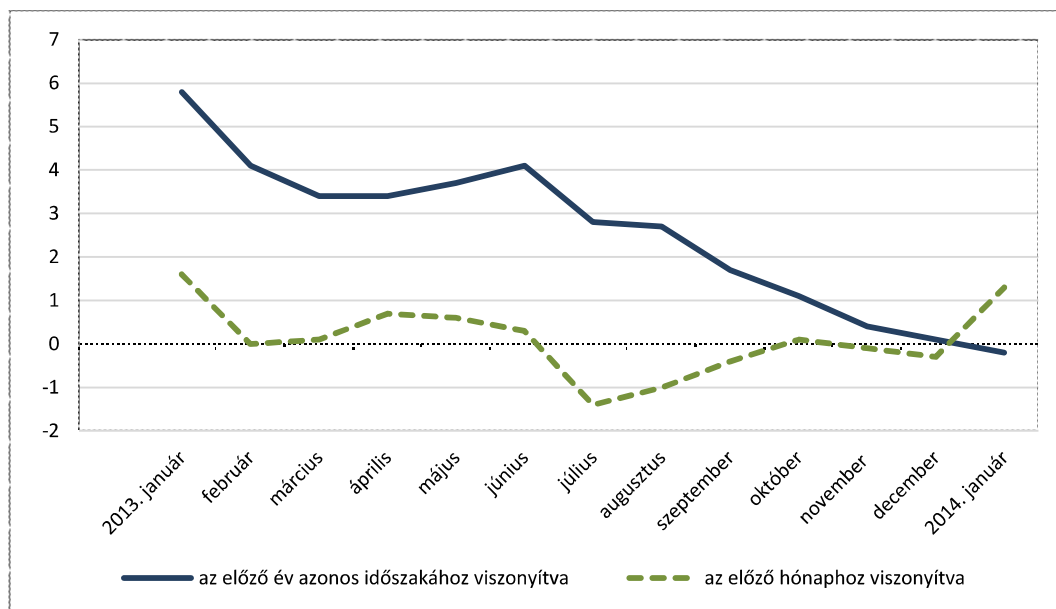
A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) által közölt adatok szerint januárban a fogyasztói-árszínvonal változatlan maradt az előző év januári szintjéhez viszonyítva. A fogyasztói-árszínvonalon belül az élelmiszerek ára 0,2 százalékkal csökkent. Ezen belül jelentős árcsökkenés volt tapasztalható a liszt (19,3 százalék), tojás (14 százalék), az étolaj (13,5 százalék), a cukor (12,3 százalék) árában. Kisebb mértékben csökkent a kenyér (3,1 százalék) és a péksütemények ára (4,8 százalék). Ezzel szemben árnövekedés volt tapasztalható a sajt (9,6 százalék), a tej (7 százalék) árában. A legnagyobb mértékben a korábbi hónapok növekedését követve a szeszes italok, dohányárak ára emelkedett, összesen 10,5 százalékkal.

Az előző hónaphoz viszonyítva a fogyasztói árak 0,3 százalékkal emelkedtek, de az élelmiszerek ára ennél nagyobb mértékben, 1,3 százalékkal növekedett. A jelentősebb emelkedés elsősorban az idényáras élelmiszerek árának emelkedésével magyarázható, a burgonya, friss zöldségek és gyümölcsök ára 8 százalékkal emelkedett decemberhez viszonyítva. Szintén nőtt a csokoládé, kakaó (3,8 százalék), a sajt (2,2 százalék), a kávé (1,5 százalék), az étolaj (1,3 százalék), valamint a tej (1,0 százalék) ára. Csökkent azonban a párizsi, kolbász és a péksütemények (1,1-1,1 százalék) ára. Az idényáras élelmiszerek nélkül számolva az élelmiszerek ára átlagosan 0,6 százalékkal nőtt.

² http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_qsf001.html

A kedvező folyamatok hátterében a világpiaci nyersanyagárak csökkenése áll, mely a fegyveres konfliktusok (Szíria, Irak) szeptemberi megoldásának, valamint a fejlődő országok mérséklődő keresletének köszönhető. Az inflációlassuláshoz az euró/dollár árfolyam erősödése is hozzájárult. A nyers élelmiszerek árának csökkenésére kedvező hatással volt a globális terméseredmények alakulása is.

2. ÁBRA: FOGYASZTÓI ÁRAK VÁLTOZÁSA (SZÁZALÉK)



Forrás: KSH

1.3 Termelői árak változása³

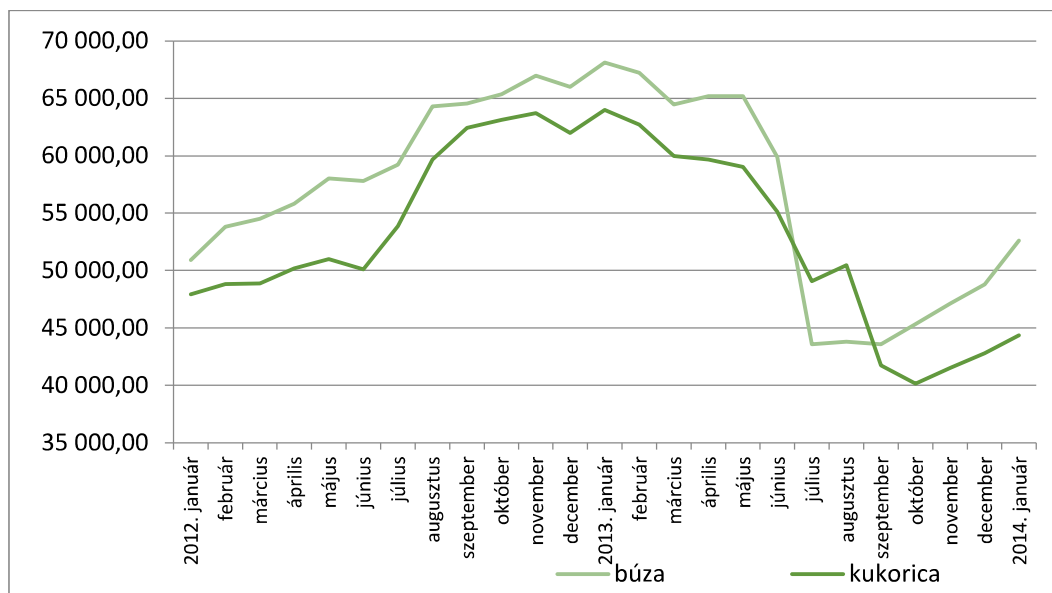
Az USA-ban a szokatlanul hideg januári időjárás ellenére a búza tőzsdei ára december közepe óta csökken, így a hónap végére 206 USD/tonnán realizálódott. Az USDA (az Egyesült Államok Mezőgazdasági Minisztériuma) által kiadott jelentés szerint a 2013/2014. gazdasági évre becsült búza terméseredményektől szóló prognózist 2,6 millió tonnával felfelé korrigálta: 185,4 millió tonnára. **Az USA alacsony árszintje miatt komoly versenyelőnyre tehet szert az EU-val és a fekete-tengeri régióval szemben.** A párizsi árutőzsde jegyzései a decemberi növekedést, majd a január eleji stagnálást követően 190 euró/tonna (hózzávetőleg 260 USD/tonna) közeli szintre zuhant vissza. Magyarországon az étkezési búza termelői ára kismértékben, 1000 Ft/tonnával emelkedett, így 52 ezer Ft/tonnán (hózzávetőleg 229 USD/tonna) stabilizálódott januárban.

Az USDA nemcsak a búza várható terméseredményén változtatott, hanem a kukorica 2013/2014. évi prognózisán is. A negatív korrekció azonban csak átmenetileg okozott áremelkedést a Chicagói árutőzsdén, így a kukorica világpiaci ára továbbra is 170 USD/tonna szint alatt ingadozott. **Jelenleg túlkínálat van kukoricából a világpiacon,** mely gátolja az árak jelentős emelkedését. Tovább csökkenti a tőzsdei árakat, hogy több prognózis a **2014/2015. évi gazdasági évre a kukorica globális vetésterületek emelkedését prognosztizálja.** Az európai, párizsi

³ https://pair.aki.gov.hu/web_public/general/home.do

árutőzsdék a chicagói áraknál 38 százalékkal magasabb áron kínálták a kukoricát, amely így 172 euró/tonnát ért el. Az Agrárgazdasági Kutató Intézet (AKI) adatai alapján Magyarországon október óta emelkedik a kukorica termelői ára, mely januárban 44 ezer Ft/tonnát jelentett. Ez azonban még mindig 30 százalékkal alacsonyabb, mint egy évvel korábban.

3. ÁBRA: A BÚZA ÉS A KUKORICA TERMELŐI ÁRÁNAK VÁLTOZÁSA (Ft/TONNA)



Forrás: AKI PÁIR

Az USDA által közzétett tájékoztató szerint a világ sertéshústermelése várhatóan 108,9 millió tonna körül alakul majd 2014-ben, ez hozzávetőlegesen 1,3 százalékos emelkedés az előző évhez képest. Kína, USA, Brazília, Oroszország előreláthatólag növeli termelését, mely serkentőleg hat majd az export alakulására is. Az előrejelzés szerint az említett országok exportja 3-6 százalékkal emelkedik majd. Nagy importőr országok közé tartozik Dél-Korea, Kína, Hongkong, Oroszország és Mexikó, így ők várhatóan nagyobb mennyiségű sertéshúst vásárolnak a nemzetközi piacról. A termelés növekedését prognosztizáló elemzés ellenére az árak csökkenése volt jellemző az USA-ban 2013 decemberében 1,74 dollár/kg volt a sertés hasított súly ára. Ezzel ellentétben, Brazíliában a sertés ára 1,3 százalékkal emelkedett az előző hónapokhoz viszonyítva. Az Európai Unió sertéshúspiacon átlagosan 9,5 százalékkal fizetettek alacsonyabb árat januárban a hasított sertéshúsért. Az EU elemzésben adta közzé a sertéshústermelésre vonatkozó becslését, mely szerint 0,5 százalékkal 22,3 millió tonnára emelkedik 2014-ben a termelés. **Magyarországon az AKI vágási statisztikája szerint 2013 január-októberben a hazai sertések vágása 4 százalékkal csökkent, mely várhatóan 2014-ben is hasonlóan alakul majd.** Magyarországon a vágósertés termelői ára 484 Ft/kg volt hasított súlyban decemberben, mely januárra 463 Ft/kg-ra csökkent.

A belföldi termesztésű paprikát januárban átlagosan 100 forint/db termelői áron kínálták, ami csaknem 20 százalékos emelkedés az előző év azonos időszakához viszonyítva. Januárban 8 százalékkal alacsonyabb (297 forint/kg) átlagáron értékesítették a banánt, mint egy esztendővel korábban. Ezzel ellentétben a citrom nagykereskedelmi ára 19 százalékkal emelkedett (390 forint/kg) 2013-ban az egy esztendővel korábbihoz viszonyítva.

1.4 Az állatállomány változása⁴

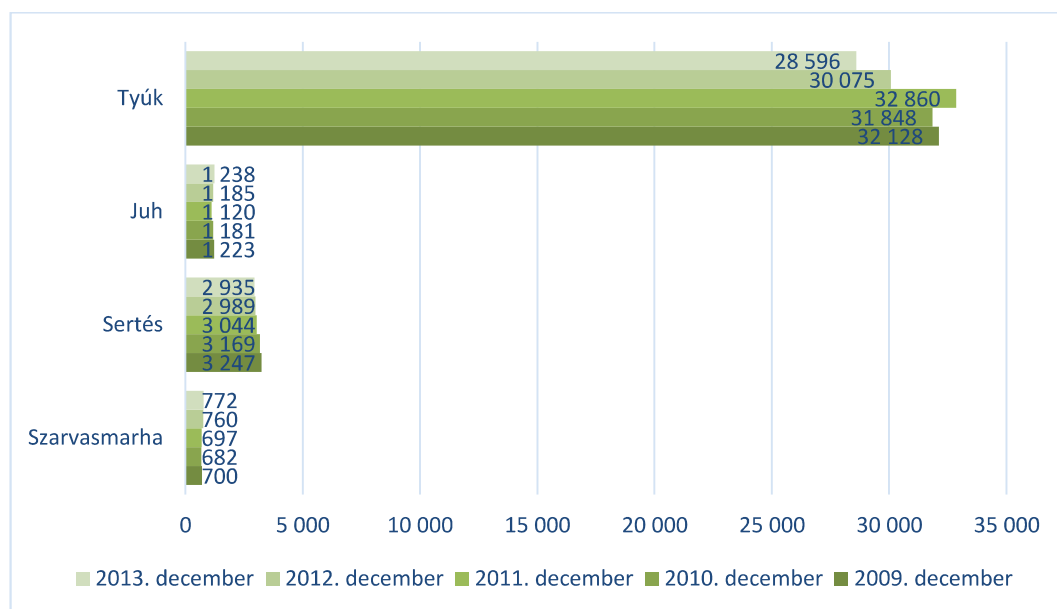
A KSH 2014. február 11-én közölte legfrissebb állatállomány változásra vonatkozó statisztikáját. Ez alapján **2013-ban a hazai állattenyésztésben kedvező folyamat zajlott le, hiszen emelkedett a szarvasmarha- és a juhállomány is.**

A szarvasmarha-állomány 2013-ban 772 ezer egyed volt, mely az előző év azonos időszakához képest 12 ezer eggyeddel, míg egy fél évvel ezelőtti állománynagysághoz képest 6 ezer eggyeddel növekedett. **A szarvasmarhák száma az elmúlt években az élénk külpiaci keresletnek és az újonnan bevezetett kérődző szerkezetátalakítási programnak köszönhetően emelkedett.**

A sertések száma évtizedek óta csökken, ez alól 2013 sem volt kivétel, hiszen decemberben a sertések száma csupán 2,935 millió egyed volt, mely az előző évhez viszonyítva 54 ezer eggyeddel kevesebb. A sertések száma annak ellenére csökkent, hogy a Kormány 2012-ben elfogadta a sertéságazat helyzetét javító intézkedésekről szóló előterjesztést, melynek keretében 2013-ban 1,6 milliárd Ft-ot fizetett ki az ágazat jobb hatékonyságának biztosítása érdekében.

A tyúkok száma 1,5 millióval csökkent az egy évvel korábbihoz képest, így decemberben 29 millió db volt az állomány mérete. Ezen belül a tojóállomány 465 ezerrel volt kevesebb, mint tavaly decemberben, így számuk 12,5 milliót ért el. A lúdállomány decemberben némi növekedést követően 1,6 millióra emelkedett, míg a kacsállomány 4,4 millió eggyedre, a pulykaállomány 2,5 millió eggyedre mérséklődött. A juhállomány szintén a kérődző programnak köszönhetően 52 ezer eggyeddel emelkedett, mellyel elérte az 1,2 millió eggyedet.

4. ÁBRA: AZ ÁLLATÁLLOMÁNY VÁLTOZÁSA (EZER DB)



Forrás: KSH

⁴ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_oma001.html

1.5 Jogszabályi összefoglaló az agrárágazatot érintő főbb változásokról

557/2013. (XII. 31.) Kormányrendelet a szárított dohány és a fermentált dohány előállításáról, tárolásáról és kereskedelméről

A jövedéki termékek közé tartozó dohányárak előállításának szigorúbb ellenőrzését indokolja a kereskedelmükben a közelmúltban bekövetkezett változás (kijelölt dohányboltok). A nem legálisan kereskedelmi forgalomba juttatott termékek csökkentik az állami adóbevételeket, költségvetési kiesést okoznak, ezért a Kormányrendelet értelmében a hazai dohánytermesztők és fermentálók szűk határidőkkel, elektronikusan kötelesek jelenteni a szárított és fermentált dohánnyal kapcsolatos tevékenységüket. Ezáltal a legális termékek hatékonyabban és pontosabban nyomon követhetők.

A Kormányrendelet várható hatása a pontosabb nyilvántartás és a hazai dohánytermékek mozgásának, piacra kerülésének jobb nyomon követhetősége.

1012/2014. (I. 17.) Kormányhatározat a Fejlesztéspolitikai Koordinációs Bizottságról

A Kormány e határozatával létrehozta azt a szakértői, de magas szintű operatív testületet, amely minden, a hosszú- és középtávú fejlesztési és tervezési feladatokkal, az Európai Unió pénzügyi támogatásainak igénybeviteléhez szükséges tervvel, az operatív programmal, azok végrehajtásával, a támogatások felhasználásához szükséges intézményrendszer kialakításával, szabályozásával kapcsolatos témakörben állást foglal a Nemzeti Fejlesztési Kormánybizottság (NFK) számára.

A testület létrehozásának jelentősége abban is áll, hogy az egyes operatív programok tervezésével kapcsolatos nagy mennyiségű feladat, a napi szintű kormányzati munka, valamint a közelgő országgyűlési képviselő választás által okozott, a Nemzeti Fejlesztési Kormánybizottság tagjaira háruló feladatterhelést csökkentve gyorsítsa a döntéshozatali folyamatot. A bizottság egy olyan szakmai szűrőt jelent, amely már csak adekvát, „tisztított” információkkal látja el a legfőbb döntéshozókat, leginkább a 2014-2020-as uniós tervezéssel kapcsolatosan.

A Fejlesztéspolitikai Koordinációs Bizottság létrehozását az is indokolta, hogy az operatív programok közötti egyeztetések (támogatotti kör és célterület lehatárolások, együttműködések megtervezése, stb.) mindeddig szinte kizárólag szakmai szinten zajlottak; döntéshozói szinten nem kerültek megvitatásra.

A Partnerségi Megállapodás (PM) benyújtásának Kormány által kijelölt határideje 2014. március 31. Mivel a PM-nak tartalmaznia kell az operatív programok fentiekben jelzett lehatárolási, együttműködési témaköreit, szükséges volt olyan operatív testület létrehozására, amelynek döntéseire az NFK nagymértékben támaszkodhat újabb egyeztetések lebonyolítása nélkül.

2. Elemzés

2.1 A negyven év alatti gazdálkodók (fiatal gazdák) által igénybe vett támogatások megoszlása a 2007-2013-as időszakban - várható támogatási kilátások

Ki számít ma fiatal gazdának az Európai Unióban?

Az európai uniós szabályozás szerint (1305/2013/EU „EMVA” rendelete) fiatal gazdálkodónak a 40 éves, vagy negyven év alatti, megfelelő mezőgazdasági szakképesítéssel vagy gyakorlattal rendelkező gazdálkodó tekinthető.

A 1306/2013/EU rendeletben⁵ (KAP rendelet) foglaltak szerint a megfogalmazás hasonló. A "fiatal mezőgazdasági termelő" olyan természetes személy, ki mezőgazdasági üzem vezetőjeként *először hoz létre mezőgazdasági üzemet*, vagy aki az alaptámogatási rendszer vagy az egységes területalapú támogatási rendszer keretében az 1306/2013/EU rendelet 72. cikkének (1) bekezdésében említett kérelem első benyújtását megelőző öt évben hozott létre ilyen üzemet, és aki a kérelem benyújtásának évében 40 évesnél nem idősebb.

A két rendelet megfogalmazása közötti különbség lényege az, hogy „területalapú” fiatal gazda támogatást igénybe vehet a nem induló vállalkozásként működő fiatal gazdálkodó is (hektáronként meghatározott átalányösszeg igénylése); míg az egyszeri, öt évre szóló, a gazdaság elindítását szolgáló EMVA-támogatást csak a valóban induló, vállalkozást még nem vivő, kezdő gazdálkodók vehetik igénybe. A 1306/2013/EU rendelet preambulumban megfogalmazottak szerint a „területalapú” fiatal gazda támogatás azon gazdálkodóknak is jár, akik a támogatás benyújtását követően, az öt éves támogatási ciklus alatt betöltik a 41. életévüket.

„A fiatal mezőgazdasági termelők számára a mezőgazdasági ágazatban új gazdasági tevékenységek létrehozása és kialakítása pénzügyi kihívást jelent, amelyet a közvetlen kifizetések elosztása és célirányosabbá tétele során figyelembe kell venni. (...) E célból a tagállamoknak a közvetlen kifizetésekre vonatkozó nemzeti felső összeghatáruk egy részét a fiatal mezőgazdasági termelőknek az alaptámogatáson felül nyújtott éves támogatásra kell fordítaniuk. (...)...{a tagállamoknak} rendelkezni kell arról, hogy e támogatást legfeljebb ötéves időtartamra lehessen nyújtani. **A támogatást továbbá a mezőgazdasági tevékenységüket megkezdő azon fiatal mezőgazdasági termelők számára kell elérhetővé tenni, akiknek életkora az alaptámogatási**

⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 1305/2013/EU rendelete (2013. december 17.) az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról és a 1698/2005/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről

rendszer vagy az egységes területalapú támogatási rendszer keretében való támogatás iránti kérelem első alkalommal történő benyújtásának évében nem haladja meg a 40 évet.”⁶

E szabályozás némiképp eltér a 2007-2013-as időszakban alkalmazottól: jelenleg a 40. életévüket betöltő gazdálkodók már nem jogosultjai a fiatal gazda támogatásnak. A 2014-2020-as időszakban ez az időszak egy évvel kitolódott (a 41. életév betöltéséig jogosultak a gazdálkodók a támogatás igénybe vételére).

Miért kiemelten fontos a fiatal gazdálkodók támogatása?

Európa számos államához hasonlóan Magyarországra is jellemző a népesség fogyása, elöregedése. A mezőgazdasági termelők átlagos életkorát vizsgálva hasonló megfigyelésre jutunk. A mezőgazdasági termelés, mint élethivatás, illetve a mezőgazdasági termelésből szerzett jövedelem egyre kevesebb fiatal számára tűnik vonzó alternatívának. **Ez a vidéki térségek fokozott elöregedését, egyes területek elnéptelenedését, a mezőgazdasági és a kapcsolódó tevékenységek megszűnését jelenti.**

Az EU Bizottság Mezőgazdasági Főigazgatósága 2012-es éves jelentése alapján Európában egy fiatal gazdára (35 év alatti gazdálkodó⁷) 7 idősebb (55 év feletti) gazdálkodó jut. **Magyarországon** ennél kedvezőtlenebb a kép: **egy fiatal gazdára 8,33 idősebb gazdálkodó esik.** A mediterrán államokban ennek dupláját is eléri ez az arány, de a legrosszabb a helyzet Portugáliában: ott egy fiatal gazdálkodóra több mint 20 idősebb gazdálkodó jut.

A gazdálkodói réteg elöregedése több negatív következménnyel jár a vidéki lakosság egészére nézve. Egyrészt **csökken a kisebb települések** (falvak és kisvárosok) **lakosságszáma, nő a belső migráció** a nagyvárosok irányába. Ez elsőként a vidéki értelmiség, magasabb iskolai végzettségű lakosság körében tapasztalható, ami maga után vonja a **vidéki (köz)szolgáltatások alacsonyabb színvonalát** is. A **vidék elöregedése felgyorsul**, a lakosság erodálódik. Csak a hátrányos helyzetű, alacsony képzettségű, nehezen mozduló és mozdítható, az állami segélyrendszerekre egyre nagyobb mértékben rászoruló társadalmi rétegek maradnak vidéken; amely **a szociális ellátórendszerekre egyre nagyobb nyomással nehezedik.** Az elöregedéssel járó párhuzamos, másik jelentős negatív változás a **birtokkoncentráció**, amely a Nemzeti Vidékstratégiában foglaltakkal ellentétes hatást jelentene (v.ö.: középbirtokok megerősítése⁸). Amennyiben nem kívánjuk, hogy 10-20 éven belül termőföldjeink jelentős részét osztrák, német vagy holland gazdálkodók műveljék meg és birtokolják, **elő kell segíteni, hogy a fiatal magyar gazdálkodói réteg megerősödjön.** Ezt a támogatáspolitikai következetes alkalmazásával tudjuk elérni: megfelelő mennyiségű forrást kell juttatni a fiatal gazdálkodói réteg számára, akiket – a

⁶<http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=746321:cs&lang=hu&list=746321:cs,&pos=1&page=1&nbl=1&pgs=10&hwords=&checktexte=checkbox&visu=#texte> (1307/2013/EU rendelet a mezőgazdasági termelők részére kifizetendő közvetlen támogatásokról, preambulum 47. pontja)

⁷ Az EUSTAT adatbázisa a fiatal gazda támogatások szempontjából releváns gazdálkodói körből a 35 év alatti, illetve 35-44 év közötti gazdálkodói létszámadatokat tartja nyilván, ami sajnálatos módon nem illeszkedik a támogatási rendszer életkori határaihoz...

⁸ Nemzeti Vidékstratégia, 7.3. Föld és birtokpolitika fejezet, 2. alpont: „A középbirtokok szerepének megerősítése.”

gazdálkodás megkezdésekor – jellemzően a tőkeszegénység és eszközellátottságban való lemaradottság jellemez.

A múltbéli tapasztalatok alapján előre vetíthetjük, hogy milyen nagyságrendű forrás allokálása lenne indokolt a fiatal gazdálkodók támogatására a 2014-2020-as időszakban. A következő fejezetben az elmúlt időszak eredményeit és a tervezésben megjelenített forrásigényt mutatjuk be.

A 2007-2013-as támogatási időszak forrásle hívási tapasztalatai

Az elmúlt időszakban a **fiatal gazda induló támogatást** elnyert gazdálkodók száma (kötelezettségvállalási adatokat figyelembe véve) 3 337 fő volt. Ez azt jelenti, hogy az önálló gazdaság elindításához hét év alatt ennyi gazdálkodó kapott 10-40 000 euró közötti vissza nem térítendő támogatást. Az így kötelezettségvállalt források összege 35,34 milliárd forint volt.

Fontos megjegyezni, hogy ez évente mindössze 476 termelő gazdálkodásának megkezdését jelenti, holott a gazdálkodói réteg előregeredésének megállításához évente 1700-1800 fiatal termelő indulása lenne szükséges.

A „fiatal gazda induló támogatást” elnyert gazdálkodóknak a többi (nem fiatal gazda) kedvezményezetthez hasonlóan lehetősége volt más támogatási jogcímek forrásainak igénylésére is. A 3 337 fiatal gazdálkodó által igényelt támogatások összességét az alábbi táblázat foglalja össze.

A nagy mennyiségű adat miatt csak egyes kiemelt esetekben jelöljük az összes jóváhagyott EMVA támogatást, illetve az adott támogatást elnyerők teljes számát.

2. TÁBLÁZAT: A FIATAL GAZDÁLKODÓL ÁLTAL 2007-2013 KÖZÖTT IGÉNYELT EMVA TÁMOGATÁSOK FŐBB ADATAI

(ZÁRÓJELBEN AZ ÖSSZES TÁMOGATOTT ADATA ILLETVE AZ ÖSSZES JÓVÁHAGYOTT TÁMOGATÁSI ÖSSZEG)

TÁMOGATÁSI JOGCÍM MEGNEVEZÉSE	JÓVÁHAGYOTT KÉRELMEK SZÁMA (DB)	JÓVÁHAGYOTT TÁMOGATÁS ÖSSZEGE (Ft)
Mezőgazdasághoz és erdőgazdálkodáshoz kapcsolódó szakmai képzések	1 956	71 362 718
	(24 858)	(2 504 571 202)
Szaktanácsadási szolgáltatások igénybevételéhez nyújtandó támogatás	930	149 973 595
Az Állattartó telepek korszerűsítéséhez nyújtandó támogatások	61	4 817 921 872
	(1 676)	(275 125 072 925)
Fás és évelő, lágyszárú energiaültetvények telepítéséhez nyújtandó támogatás*	4	6 020 600
	(357)	(8 625 128 512)
Kertészet korszerűsítéséhez nyújtandó támogatás	28	2 228 233 272
	(236)	(18 400 207 566)
Mezőgazdasági termékek értéknöveléséhez nyújtandó támogatások (Üzemi	7	173 127 989

diverzifikáció)		
Öntözés, melioráció és a terület vízgazdálkodás mezőgazdasági üzemi és közösségi létesítményeinek fejlesztéséhez nyújtandó támogatás (üzemi)	13	184 227 280
Növénytermesztés létesítményeinek korszerűsítéséhez nyújtott támogatás (Szárító)	2	123 464 977
Ültetvények korszerűsítéshez, telepítéséhez nyújtandó támogatás (Gyümölcs, Kertészet)*	45	1 285 870 277
	(357)	(8 625 128 512)
Kertészeti gépek, technológiai berendezések beszerzéséhez nyújtandó támogatások	409	1 848 039 207
	(3 877)	(29 026 633 898)
Önálló, építéssel nem járó gépek, technológiai berendezések beszerzéséhez nyújtandó támogatás	251	660 824 822
GazdaNet	8	621 978
Erdészeti célra használt géppark fejlesztése	1	49 274 840
Mezőgazdasági termékek értéknöveléséhez nyújtandó támogatás	2	105 997 392
Öntözés, melioráció és a terület vízgazdálkodás közösségi létesítményeinek fejlesztéséhez nyújtandó támogatás (közösségi)	1	70 651 697
Mezőgazdasági utak fejlesztéséhez nyújtandó támogatás	10	620 006 365
	500	3 858 535 305
Agrár-környezetgazdálkodási kifizetések		
	(14 754)	(92 878 156 209)
Óshonos és veszélyeztetett mezőgazdasági állatfajták genetikai állományának tenyésztésben történő megőrzése	24	73 127 142
A tejágazat szerkezet átalakítását késérő állatjóléti támogatás	17	29 839 669
Mezőgazdasági területek erdősítéséhez nyújtandó támogatás	17	100 349 641
Natura 2000 erdőterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás	2	1 219 698
Nem mezőgazdasági tevékenységgé történő diverzifikálás	57	1 623 268 679
	(380)	(12 479 559 809)
Mikrovállalkozások létrehozására és fejlesztésére nyújtandó támogatások	1	27 674 075
Turisztikai tevékenységek ösztönzéséhez nyújtandó támogatások	11	234 357 440

Fiatal gazda induló támogatás	3 337	35 327 852 440
ÖSSZESEN	8 119	53 683 741 182
	(242 998)	(1 398 956 231 501)

Forrás: MVH

* Két jogcím (fás és lágyszárú évelők, valamint gyümölcs) összesen

A Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal adatai szerint a **2007-2013-as időszakban** a fiatal gazdálkodók által az EMVA forrásaiból lekötött **összes forráskeret 53,683 milliárd forint**, amely tartalmazza a fiatal gazda „alaptámogatást” (induló támogatás) és a fiatal gazdák által lekötött egyéb fejlesztési forrásokat. **Így az összes lekötött forrásarány a teljes EMVA keretből 3,84%**. A fiatal gazdálkodók által lekötött forráskeretet a fiatal gazdálkodók **támogatott gazdálkodókon belüli** arányához viszonyítva (mintegy 110 000 fő EMVA-támogatott gazdálkodóval kalkulálva⁹) azt mondhatjuk, hogy a fiatal gazdák létszámarányukhoz viszonyítva (3 százalék a támogatott gazdákon belül) jelentős aktivitást fejtenek ki a támogatási lehetőségek lehívása tekintetében (3,84% lekötött forrás).

A fiatal gazda induló támogatás mintegy 35,328 milliárd forint volt, ezen felül 18,356 milliárd forintnyi egyéb beruházási forrást igényeltek a fiatal gazda kedvezményezettek. Utóbbi összeg az összes lekötött forrás 1,31 százalékát jelenti, míg az összes támogatott kérelemből¹⁰ arányaiban 1,97 százalékot képviselnek (a teljes lekötött keret 1 398,9 milliárd Ft, az összes támogatott kérelem száma 242 998 db).

Néhány támogatási jogcím kiemelkedő eredményt mutat az 1,31 százalékos beruházási forráslekötés és a közel két százalékos támogatotti kérelemszám arányához viszonyítva; ezek közül az alábbiakban emeljük ki a legfontosabbakat.

A *mezőgazdasághoz és erdőgazdálkodáshoz kapcsolódó szakmai képzések* intézkedés esetében a lekötött összeg a fiatal gazdálkodók esetén a teljes lekötés 2,85 százaléka, míg **az összes kedvezményezett 7,98 százalékát jelentik a fiatal gazdák**. A **képzések tekintetében a fiatalabb gazdálkodói réteg sokkal aktívabb, mint az idősebb generációk**; ez alátámasztja azt is, hogy innovatív, előremutató fejlesztéseket a gazdaságokban nagyobb valószínűséggel valósítanak meg fiatalok, mint a 40 év feletti gazdák.

A beruházások tekintetében is rendkívül aktív a fiatalabb gazdálkodói generáció, ami következik abból is, hogy a gazdálkodás megkezdése jelentős beruházásokat igényel. A tipikusan beruházási jellegű intézkedésekre néhány példa:

Az ültetvénytelepítések támogatása (fás és lágyszárú évelők, illetve gyümölcs összesen) esetén az összes támogatott beruházási összeg **16,12 százalékát (!) igényelték a fiatal gazdálkodók**, és a támogatott kérelmek aránya is jelentős volt: **13,73 százalék**.

⁹ Pontos adat nem áll rendelkezésre, rész-adatszolgáltatáson alapuló elemzői becslés

¹⁰ Az összes támogatott kérelem nem azonos az összes kedvezményezett számával. A kérelemszám adatok jobban tükrözik a támogatási rendszerben egyes csoportok valós súlyát, mint a kedvezményezetti adatok.

A **kertészet korszerűsítéséhez igényelt támogatás** összege is kiugró adatokat mutat az összes támogatás átlagához viszonyítva; itt a **jóváhagyott kérelmek aránya 11,86 százalék**, míg a támogatási összeg vonatkozásában **az arány az összes támogatáshoz viszonyítva 12,11 százalék**.

A **kertészeti gépek, technológiai berendezések beszerzéséhez** nyújtandó támogatások önálló jogcím esetében is **10,55 százalék a fiatal gazdák által benyújtott és támogatott kérelem** az összes támogatott kérelemhez viszonyítva. Összegezésében az arány 6,37 százalék.

A nem beruházás jellegű, de a fenntartható és környezetkímélő gazdálkodás szempontjából fontos területeken is az átlagosnál hangsúlyosabb a fiatal gazdálkodók jelenléte. Ezt a területet az **agrár-környezetgazdálkodási támogatások** jól reprezentálják, ahol a fiatal gazdálkodók aránya a támogatási kérelmeket tekintve 3,93 százalék, a jóváhagyott támogatási összeget illetően pedig 4,15 százalék. Mindkét tekintetben hozzávetőleg **háromszor annyi a fiatal gazdák aránya**, mint a program egészére vetített összes támogatási kérelem és támogatási összeg esetén.

A vidéken élők szolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek bővítése és a gazdálkodók bevételeinek diverzifikálása céljából indított **nem mezőgazdasági tevékenységgé történő diverzifikálás intézkedés esetén is jelentős a fiatal gazdák aránya**. A kérelmeket tekintve kerekén 15 százalék, a támogatott összeg vonatkozásában pedig kerekén 13 százalék ez az arány.

A fiatal gazdálkodók ugyanakkor jellemzően nem képzik részét az erdőgazdálkodási támogatások kedvezményezettjeinek – erdőtelepítésre lekötött mintegy 3,7 milliárd forintból 33 millió forintot vett igénybe fiatal gazdálkodó. A mezőgazdasági termékek értéknövelése energetikai célú félkész és végtermék előállítására intézkedésre nem jelentkezett fiatal gazda pályázó; illetve az élelmiszeripari fejlesztéseket célzó intézkedések tekintetében alacsony a fiatal gazdák támogatási aktivitása. Az erdészet esetén a megtérülési idő hossza és a fiatal gazdák tőkeellátottságának fordított aránya, az élelmiszeripari és az energetikai beruházások esetén pedig a fiatal gazdák alapanyag termelésre irányuló tevékenységére vezethető vissza az alacsony aktivitás.

Összefoglalva elmondható, hogy leginkább a képzés és szaktanácsadás, valamint a beruházási intézkedések, azon belül is a kertészet és ültetvénytelepítés tekintetében a fiatal gazdák aktivitása messze meghaladja az átlagos gazdálkodói pályázati aktivitást. **Ez azt jelenti, hogy a magyar mezőgazdaság fejlesztésében a fiatal gazdálkodói rétegnek kiemelt szerepe lehet és ennek a kiemelt szerepnek továbbra is jelentős támogatási forrásokat indokolt biztosítani**, ha a továbbiakban is szeretnénk az elmúlt évekhez hasonló, kifejezetten eredményes gazdálkodási mutatókat elérni.

2.2 A mezőgazdaságra vonatkozó előrehaladás értékelése a Kormányprogram szemszögéből (2010-2014)

A Nemzeti Együttműködés Programját 2010. május 22-én nyújtotta be a Kormány az Országgyűlésnek.

A Program az 1.5. fejezetében (A magyar mezőgazdaság megújítása) részletezi a mezőgazdasággal, agrárgazdasággal kapcsolatos elképzeléseket; illetve több helyen utal a mezőgazdasági, agrárgazdasági fejlesztési irányokra. A következőkben ezen célok bemutatása következik az elért eredmények rövid kifejtésével.

A Program 1.5. fejezetének főbb célkitűzései és az elért eredmények

1) Helyi kis és közepes vállalkozások fejlesztése, helyben előállított élelmiszerek értékesítése

A Kormányzat e tekintetben jelentős előrelépést ért el közvetlenül a ciklus elején: a választások második fordulóját követően kihirdetésre került az 52/2010. (IV. 30.) FVM rendelet a kistermelői élelmiszer-termelés, -előállítás és -értékesítés feltételeiről. E rendelet lehetőséget biztosít az úgynevezett kistermelői státusz felvételére és pontos meghatározást ad az egyes áruféleségek, feldolgozott termékek értékesítésének lehetőségeiről, módjáról. Világos, egyértelmű kereteket szab az értékesíthető mennyiségek, az értékesítés földrajzi lehatárolása terén is.

2) Hungarikumok védelme, megtartása, leltározása

A közösségi oltalom alatt álló hungarikum különleges, egyedi, jellegzetes, csak Magyarországra jellemző termék, áruféleség, amelyről a magyarok ismertek a világban. A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló a 2012. július 1-én hatályba lépett 2012. évi XXX. törvény szabályozza, hogy mi számít hungarikumnak¹¹. **A Kormányzat** a Hungarikum Bizottság felállításával és a törvény megalkotásával **teljesítette a Programban foglalt vállalást** a speciálisan magyar termékek, vagy szellemi örökség megóvása tekintetében.

3) Élelmiszerbiztonság – GMO-mentesség

A magyar élelmiszerlánc-biztonsági előírások sok esetben szigorúbbak az Unió által megkövetelt normáknál, amelynek a magyar fogyasztók, illetve az exportpiacokon realizálható többletbevétel miatt a termelők látják előnyeit. Annak érdekében, hogy a magyar fogyasztók továbbra is élvezzék e védettséget, a szaktárca koordinációja mellett **megalkotásra került az Élelmiszerlánc-biztonsági Stratégia (2013-2022)**. A stratégia megvalósulásával a Kormányzat el kívánja érni, hogy „az élelmiszerlánc termékei mindenkor egészségesek, kiváló minőségűek és biztonságosak legyenek, valamint azok előállítása, kereskedelme, felhasználása vagy fogyasztása során az emberek és a társadalom magas fokú tudatosságot és felelősséget tanúsítson. E kontextusban a társadalom magában foglalja az összes élelmiszerlánc-szereplőt, így a vállalkozásokon és hatóságon túlmenően a médiát, a politikát, a szakmai, a civil, az oktatási és a tudományos szervezet egyaránt”¹².

A hazai GMO-mentes termesztést több jogszabály biztosítja. A GMO-mentesség a szakmai szervezetek döntő többsége szerint versenyelőnyt jelent Magyarország számára a továbbiakban

¹¹ <http://www.mnhsz.com/hirek/a-hungarikum-bizottsag-ujabb-magyar-ertekeket-vett-fel-a-hungarikumok-korebe>

¹² <http://elbs.hu/>

is, így a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal kiemelten foglalkozik a vetőmagok vizsgálatával, az esetlegesen szennyezett területek felszámolásával. Erre néhány példa a közelmúltban is akadt¹³. **A Kormányzat az elmúlt időszakban is következetesen állást foglalt a GMO-mentes termesztés mellett.**

4) Sokrétű mezőgazdasági termelés, környezet- és tájgazdálkodás fenntartása

A 2007-2013-as uniós támogatási időszakra meghatározott EMVA források belső elosztása nem biztosította volna a környezet-és tájgazdálkodásban leginkább érintett támogatási formák megfelelő finanszírozását (elsősorban agrár-környezetvédelem, illetve kedvezőtlen adottságú területek támogatása intézkedések), ezért az elmúlt időszakban **a Kormányzat jelentős forrásátcsoportosítást hajtott végre a Darányi Ignác Terv – ÚMVP keretein belül.** Ennek eredményeként a II. tengely forrásainak összege 31,5 százalékról 34,5 százalékra (mintegy 44 milliárd forinttal) nőtt. Az említett intézkedéseken kívül a II. tengely forrásaiból kerül finanszírozásra még többek között a növényi- és állati genetikai erőforrásink, őshonos fajaink megőrzését szolgáló támogatások, vagy a Natura 2000 területeken és az erdőterületeken gazdálkodók támogatása is.

5) Termelői összefogás ösztönzése

A Kormányzat továbbra is támogatja a termelői összefogások létrejöttét annak érdekében, hogy az egyes termelők piaci viszonyoknak való kitettsége, sérülékenysége csökkenjen. Ennek eredményeképp mintegy 230 termelői csoport működik az országban, melyek tevékenysége jelentős – például **az ország gabonatermésének mintegy 20 százaléka a termelői csoportok által kerül előállításra.** A közelmúltban változott a termelői csoportok alakulását, működését szabályzó tárcarendelet, így már csak a szövetkezeti formában működő csoportok szerezhethetnek államilag elismert termelői csoport minősítést, és kaphatnak támogatást. Ez tovább védi és javítja az egyes termelők helyzetét, csökkenti a nagyobb méretű gazdálkodókkal szembeni kiszolgáltatottságukat.

A Program egyéb fejezeteiben említett célkitűzések és az elért eredmények

6) A magyar termőföld védelme (14. oldal)

Hosszas előkészítés után az **Országgyűlés elfogadta a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvényt**, amely szabályozza a termőföldek adásvételi és bérleti feltételeit; beleértve az elővásárlásra és a haszonbérleti szerződésre jogosultak körét, illetve több jogosult (jelentkező) esetén a jogosultság sorrendjét. A legnagyobb vitát az az európai uniós tagságából eredő kötelezettségünk váltotta ki, mely szerint a hazai termőföldpiacot 2014. április végétől meg kell nyitnunk az uniós tagállamok földművesei előtt is. A törvény 2014. május 1-i hatállyal így lehetőséget biztosít a nem magyar állampolgárságú, de

¹³ <http://www.metropol.hu/gazdasag/cikk/754012>

földműveléssel foglalkozó természetes személyek Magyarországon történő termőföld vásárlására is; azonban az elővásárlási jogosultság sorrendisége úgy került kialakításra, hogy a hazai, helyben lakó gazdálkodók mindenképpen előnyt élveznek a földhöz jutás tekintetében. Ezzel a **szakpolitika egyértelműen érvényesítette a termőföld hazai tulajdonvédelmével kapcsolatos célkitűzéseit.**

Számos kritika érte ugyanakkor a maximális birtokméretet szabályzó szakaszokat. Ez leginkább abból fakad, hogy a termelés alappilléreként sokat emlegetett családi gazdaságok birtokmérete nem lehet 300 hektárnál nagyobb (illetve afölött már nem adózhat családi gazdaságként a mezőgazdasági üzem); ellenben az egy földműves, valamint mezőgazdasági termelőszervezet által birtokolható maximum 1 200 hektár, állattartó üzem esetében 1 800 hektár is lehet. Nyilvánvaló, hogy az egy család (vagy személy) birtokában lévő, akár több ezer hektáros gazdaságokat formailag a megfelelő méretre aprózva a tulajdonosok megfeleltethetnek a törvényi előírásoknak, ugyanakkor a szabályozás érvényesülésének elmaradása nem segíti elő a családi gazdaságok fejlődését.

7) Ügyfélközpontúság, egyszerűsítés (21. oldal)

A **hazai gazdálkodók és őstermelők is élvezik már az előnyeit** a Magyar Zoltán Közigazgatás-fejlesztési Programon belüli **Egyszerűsítési Programnak**. Ennek köszönhetően többek között egyszerűbbé, gyorsabbá és 2014. január 1-től ingyenessé vált az őstermelői igazolványok kiállítása. A kormányhivatalok leterheltségétől függően a gyakorlatban akár azonnal megkapja a kérelmező az igazolványát. Szintén egyszerűsödött az őstermelők adózása.

Ezen túlmenően számos támogatási eljárás került egyszerűsítésre, illetve **a mezőgazdasági támogatások kifizetésének határideje is jelentősen csökkent**. A 2010 előtti nem ritkán 10-12 hónapos várakozási idő – a támogató határozat megszületésétől kezdve akár ennyit is vártak a gazdálkodók a pénzükre – jelenleg átlagosan 3 hónapra csökkent. Egyes esetekben a fokozott ellenőrzés miatt ez az időszak hosszabb lehet ugyan, de semmiképp nem lehetetleníti el és nem teszi érdekműlttá az adott fejlesztések megvalósítását, mint az a kormányváltás előtt tapasztalható volt.